TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2017 m. lapkričio 23 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Konkurencija – Laisvė teikti paslaugas – Advokatų profesinės organizacijos nustatyti minimalūs honorarų dydžiai – Draudimas teismui priteisti mažesnį už šiuos minimalius dydžius honorarą – Nacionalinės teisės aktas, pagal kurį pridėtinės vertės mokestis (PVM) laikomas paslaugos, suteiktos verčiantis laisvąja profesija, kainos dalimi“

Sujungtose bylose C-427/16 ir C-428/16

dėl *Sofiyski rayonen sad* (Sofijos apylinkės teismas, Bulgarija) 2016 m. balandžio 26 d. nutartimis, kurias Teisingumo Teismas gavo 2016 m. rugpjūčio 1 d., pagal SESV 267 straipsnį pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą bylose

„CHEZ Elektro Bulgaria“ AD

prieš

Yordan Kotsev (C-427/16),

ir

„FrontEx International“ EAD

prieš

Emil Yanakiev (C-428/16)

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkė R. Silva de Lapuerta, teisėjai C. G. Fernlund, J.-C. Bonichot, S. Rodin (pranešėjas) ir E. Regan,

generalinis advokatas N. Wahl,

posėdžio sekretorius M. Aleksejev, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2017 m. birželio 1 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– „CHEZ Elektro Bulgaria“ AD, atstovaujamos K. Kral ir K. Stoyanova,

– „FrontEx International“ EAD, atstovaujamos A. Grilihes,

* Proceso kalba: bulgarų.

– Kipro vyriausybės, atstovaujamos D. Kalli,

– Europos Komisijos, atstovaujamos L Malferrari, I. Zaloguin ir P. Mihaylova,

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinio advokato nuomone, nagrinėti bylą be išvados,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymai priimti prejudicinį sprendimą pateikti dėl SESV 56 straipsnio 1 dalies, 101 straipsnio 1 dalies, 1977 m. kovo 22 d. Komisijos [Tarybos] direktyvos 77/249/EEB[,] skirtos padėti teisininkams [advokatams] veiksmingai naudotis laisve teikti paslaugas (OL L 78, 1977, p. 17; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 52), ir 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos (OL L 347, 2006, p. 1) išaiškinimo.

2 Šie prašymai buvo pateikti nagrinėjant „CHEZ Elektro Bulgaria“ AD ir Yordan Kotsev (C-427/16), taip pat „FrontEx International“ EAD ir Emil Yanakiev (C-428/16) ginčus dėl prašymų išduoti teismo įsakymą atlyginti, be kita ko, advokato honorarą ir juriskonsulto užmokestį.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 2006/112 78 straipsnio pirmos pastraipos a punkte numatyta:

„Apmokestinamoji vertė apima:

a) mokesčius, muitus ir rinkliavas, išskyrus patį [pridėtinės vertės mokestį (PVM)];

<…>“

4 Direktyvos 77/249 1 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje nustatyta:

„Ši direktyva, taikoma teisininkų [advokatų] veiklai, susijusi [susijusiai] su paslaugų teikimu, tokiu mastu ir tokiomis sąlygomis, kaip numatyta šioje direktyvoje.“

Bulgarijos teisė

5 *Grazhdanski protsesualen kodeks* (Civilinio proceso kodeksas, toliau – GPK) 78 straipsnio nustatyta:

„1. Ieškovo sumokėtus mokesčius, bylinėjimosi išlaidas ir vieno advokato, jei toks buvo, honorarą atlygina atsakovas proporcingai patenkintai ieškinio daliai.

<…>

5. Jeigu šalies sumokėtas advokato honoraras atsižvelgiant į tikrąjį teisinį ir faktinį bylos sudėtingumą yra pernelyg didelis, teismas kitos šalies prašymu gali priteisti mažesnį atitinkamų išlaidų dydį, bet ne mažiau kaip [*Zakon za advokaturata* (Advokatūros įstatymas)] 36 straipsnyje nustatytą minimalų dydį.

<…>

8. Juridiniams asmenims ir individualiems verslininkams priteisiamas ir teismo nustatyto dydžio advokato užmokestis, kai juos gina juriskonsultas.“

6 *Zakon za advokaturata* (Advokatūros įstatymas) 36 straipsnio 1 ir 2 dalyje nustatyta:

„1. Advokatas arba Europos Sąjungos valstybės advokatas turi teisę, kad už jo darbą būtų atlyginta.

2. Užmokesčio dydis nustatomas advokato arba Europos Sąjungos valstybės advokato ir kliento sudarytoje sutartyje. Šis dydis turi būti teisingas, pagrįstas ir negali būti mažesnis nei dydis, numatytas už atitinkamos rūšies darbą *Vissh advokatski savet* [(Aukščiausioji advokatų taryba, Bulgarija)] nutarime.“

7 Šio įstatymo 118 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

„Aukščiausiosios advokatų tarybos nariais gali būti išrinkti advokatų kolegijų nariai, turintys ne mažesnį kaip 15 metų advokato darbo stažą.“

8 Minėto įstatymo 121 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Aukščiausioji advokatų taryba priima įstatyme ir Advokatų profesinės etikos kodekse numatytus teisės aktus.“

9 To paties įstatymo 132 straipsnyje nustatyta:

„Drausmės pažeidimas – tai kaltais veiksmais padarytas šiame įstatyme ir Advokatų profesinės etikos kodekse numatytų pareigų, Aukščiausiosios advokatų tarybos nutarimų ir sprendimų, taip pat advokatų tarybų ir visuotinių susirinkimų sprendimų nevykdymas, be kita ko:

<…>

5) susitarimas su klientu dėl užmokesčio, kuris yra mažesnis nei užmokestis, numatytas už atitinkamos rūšies darbą Aukščiausiosios advokatų tarybos nutarime, išskyrus atvejus, kai šiame įstatyme ir nutarime numatyta tokia galimybė.“

10 *Naredba Nr. 1 za minimalnite razmeri na advokatskite vaznagrazhdenia* (Nutarimas Nr. 1 dėl minimalių advokatų užmokesčių dydžių, toliau – Nutarimas Nr. 1) 1 straipsnyje numatyta:

„Dėl užmokesčio už advokato suteiktą teisinę pagalbą dydžio laisvai susitariama su klientu raštu sudarytoje sutartyje, tačiau jis negali būti mažesnis, nei šiame nutarime nustatytas minimalus užmokesčio už atitinkamos rūšies darbą dydis.“

11 Iš Nutarimo Nr. 1 7 straipsnio 5 dalies, siejamos su šio nutarimo 2 dalies 1 punktu, matyti, kad minimalus honoraro dydis tokiose bylose kaip pagrindinės, yra 300 Bulgarijos levų (BGN) (apie 154 eurų).

12 Minėto nutarimo papildomų nuostatų 2a dalyje numatyta:

„Pagal šį nutarimą į advokatų, kurie nėra įregistruoti pagal [*Zakon za danaka varhu dobavenata stoynost* (Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas)], honoraro dydį PVM neįtraukiamas, o įregistruotų advokatų atveju – mokėtinas pridėtinės vertės mokestis skaičiuojamas nuo pagal šį nutarimą nustatytą honorarą ir laikomas neatskiriama kliento advokatui mokėtino honoraro dalimi.“

Pagrindinės bylos ir prejudiciniai klausimai

Byla C-427/16

13 *CHEZ Elektro Bulgaria* pateikė prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo; šiame pareiškime ji prašė priteisti iš Y. Kotsev sumokėti jai, be kita ko, 60 BGN advokato honorarą.

14 Kadangi ši suma yra mažesnė, nei Nutarime Nr. 1 numatytas minimalus dydis, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena, kad susitarimas dėl užmokesčio, mažesnio už numatytą minėtame nutarime, pagal Advokatūros įstatymą laikomas drausmės pažeidimu. Nors tiesa, kad tuo atveju, jei sumokėtas advokato honoraras atsižvelgiant į tikrąjį teisinį ir faktinį bylos sudėtingumą yra pernelyg didelis, Bulgarijos teismai gali priteisti atlyginti mažesnį atitinkamų išlaidų dydį, ši suma neturi būti mažesnė už minimalų dydį.

15 Prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad byla C-427/16 skiriasi nuo bylų, kuriose priimti 2006 m. gruodžio 5 d. Sprendimas *Cipolla ir kt.* (C-94/04 ir C-202/04, EU:C:2006:758) ir 2002 m. vasario 19 d. Sprendimas *Arduino* (C-35/99, EU:C:2002:97). Iš tiesų pagal Bulgarijos teisės aktus Aukščiausioji advokatų taryba, kurios visi nariai yra savo kolegų advokatų išrinkti advokatai, yra įgaliota nustatyti minimalaus honoraro dydį visiškai nekontroliuojant viešosios valdžios institucijoms.

16 Šiuo klausimu prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Aukščiausioji advokatų taryba veikia kaip įmonių asociacija.

17 Galiausiai prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas priduria, kad pagal Nutarimo Nr. 1 papildomų nuostatų 2a dalį Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo tikslais neįregistruotiems advokatams mokamo honoraro suma neapima PVM. Įregistruotų advokatų atveju mokėtinas PVM skaičiuojamas nuo honoraro ir laikomas kliento mokėtino honoraro, dėl PVM padidinto 20 %, dalimi. Dėl tokio PVM įtraukimo honorarui turi būti dar kartą pritaikytas šis mokesčio tarifas, nes pasikeitė apmokestinamoji vertė. Prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad Nutarimo Nr. 1 papildomų nuostatų 2a dalyje painiojamos Direktyvos 2006/112 1 straipsnyje pavartotos sąvokos paslaugos „kaina“ ir „mokestis“. Nei šių sąvokų pagrindas, nei jų adresatas, jo nuomone, nėra tie patys.

Byla C-428/16

18 Pateikdama pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo *FrontEx International* prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo prašė priteisti iš E. Yanakiev sumokėti jai, be kita ko, 200 BGN išlaidų samdomo juriskonsulto užmokesčiui atlyginti.

19 Prašoma atlyginti suma yra mažesnė, nei Nutarimo Nr. 1 numatytas minimalus 300 BGN dydis.

20 Prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad juriskonsultų darbdaviai verčiasi advokato veiklai konkurencinga veikla. Todėl jis pateikia klausimą dėl GPK nuostatos, garantuojančios juriskonsultams teisę į advokato užmokestį, atitikties Direktyvai 77/249 ir SESV 101 straipsnio 1 daliai.

21 Šiomis aplinkybėmis *Sofiyski rayonen sad* (Sofijos apylinkės teismas, Bulgarija) nusprendė sustabdyti bylų nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos abiejose bylose tapačius prejudicinius klausimus:

„1. Ar SESV 101 straipsnio 1 daliai (konkurencijos trukdymo, ribojimo ar iškraipymo draudimas) prieštarauja [Advokatūros įstatymo] 36 straipsnio 2 dalis, pagal kurią laisva profesija besiverčiančių įmonių asociacija (Aukščiausioji advokatų taryba), įgyvendindama valstybės suteiktą kompetenciją, turi diskreciją iš anksto nustatyti mažiausius tų įmonių teikiamų paslaugų kainų dydžius (advokato honorarą)?

2. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai: ar [GPK] 78 straipsnio 5 dalies nuostata *in fine* (dalis, kurioje ši nuostata neleidžia sumažinti advokato honoraro mažiau kaip minimalus nustatytas dydis) prieštarauja SESV 101 straipsnio 1 daliai?

3. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai: ar [Advokatūros įstatymo] 132 straipsnio 5 punkto nuostata (atsižvelgiant į to paties įstatymo 136 straipsnio 1 dalies taikymą) prieštarauja SESV 101 straipsnio 1 daliai?

4. Ar [Advokatūros įstatymo] 36 straipsnio 2 dalies nuostata prieštarauja SESV 56 straipsnio pirmai pastraipai (laisvo paslaugų teikimo apribojimų draudimas)?

5. Ar [GPK] 78 straipsnio 8 dalies nuostata prieštarauja SESV 101 straipsnio 1 daliai?

6. Ar [GPK] 78 straipsnio 8 dalies nuostata prieštarauja direktyvai [77/249] (kiek tai susiję su asmenų, kuriuos gina jurisconsultas, teise reikalauti advokato užmokesčio)?

7. Ar [Nutarimo Nr. 1] papildomų nuostatų 2a dalis, pagal kurią [PVM] gali būti laikomas paslaugų, teikiamų verčiantis laisvąja profesija, kainos dalimi (kiek tai susiję su [PVM] kaip mokėtino advokato honoraro dalies įtraukimu), prieštarauja direktyvai [2006/112]?“

22 2016 m. rugsėjo 14 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi bylos C-427/16 ir C-428/16 buvo sujungtos, kad būtų bendrai vykdoma rašytinė ir žodinė proceso dalys ir priimtas galutinis sprendimas.

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl priimtinumo

23 Europos Komisija kelia klausimą dėl pirmojo–šeštojo prejudicinių klausimų priimtinumo.

24 Komisija pažymi, kad teismas neturi jurisdikcijos priimti įsakymą dėl didesnės nei buvo faktiškai sumokėta sumos sumokėjimo. Be to, ji nurodo, kad tai, jog susitarimas dėl užmokesčio, mažesnio už Nutarime Nr. 1 numatytą minimalų dydį, laikomas drausmės pažeidimu, pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją nėra tinkamas pagrindas teikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl išaiškinimo.

25 Šiuo klausimu reikia atskirti, pirma, pirmojo–trečiojo, penktojo ir šeštojo prejudicinių klausimų priimtinumą nuo, antra, ketvirtojo prejudicinio klausimo priimtinumo.

26 Pirma, dėl pirmojo–trečiojo, penktojo ir šeštojo prejudicinių klausimų reikia priminti, kad Teisingumo Teismui ir nacionaliniams teismams bendradarbiaujant pagal SESV 267 straipsnį, tik nagrinėjantis bylą nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į konkrečios bylos ypatumus, turi įvertinti, ar jo sprendimui priimti būtinas prejudicinis sprendimas, ir Teisingumo Teismui

pateikiamų klausimų svarbą. Todėl iš principo Teisingumo Teismas turi priimti sprendimą tuo atveju, kai pateikiami klausimai susiję su Sąjungos teisės išaiškinimu (2017 m. liepos 26 d. Sprendimo *Persidera*, C-112/16, EU:C:2017:597, 23 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

27 Darytina išvada, kad nacionalinio teismo pateiktiems klausimams dėl Sąjungos teisės išaiškinimo, atsižvelgiant į jo paties nurodytas faktines aplinkybes ir teisinius pagrindus, kurių tikslumo Teisingumo Teismas neprivalo tikrinti, taikoma svarbos prezumpcija. Teisingumo Teismas gali atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prašymo tik jei akivaizdu, kad prašymas išaiškinti Sąjungos teisę visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos faktais ar dalyku, kai problema hipotetinė arba kai Teisingumo Teismui nežinomos faktinės aplinkybės ar teisiniai pagrindai, būtini, kad jis galėtų naudingai atsakyti į jam pateiktus klausimus (2017 m. liepos 26 d. Sprendimo *Persidera*, C-112/16, EU:C:2017:597, 24 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

28 Nagrinėjamu atveju iš prašymų priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad advokato honoraras ir juriskonsulto užmokestis yra bylinėjimosi bylose, dėl kurių prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi priimti sprendimą, išlaidų dalis.

29 Taigi nėra akivaizdu, kad prašymas išaiškinti Sąjungos teisę būtų visiškai nesusijęs su pagrindinių bylų faktais ir dalyku arba būtų susijęs su hipotetine problema.

30 Be to, Teisingumo Teismas neturi išdėstyti savo pozicijos dėl nacionalinės teisės nuostatų aiškinimo, nes toks aiškinimas iš tiesų priklauso išimtinei nacionalinių teismų jurisdikcijai (2017 m. birželio 14 d. Sprendimo *Online Games ir kt.*, C-685/15, EU:C:2017:452, 45 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

31 Taigi klausimas, ar prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas gali išduoti įsakymą dėl didesnio užmokesčio sumokėjimo nei faktiškai sumokėta suma, yra nacionalinės teisės klausimas, dėl kurio Teisingumo Teismas neturi jurisdikcijos priimti sprendimo ir kurį gali vertinti tik pagrindines bylas nagrinėjantis nacionalinis teismas.

32 Darytina išvada, kad pirmasis–trečiasis, penktasis ir šeštasis prejudiciniai klausimai priimtini.

33 Antra, ketvirtuoju prejudiciniu klausimu prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar SESV 56 straipsnio pirmai pastraipai prieštarauja nacionalinės teisės aktas, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį advokatui ir jo klientui draudžiama susitarti dėl užmokesčio dydžio, kuris būtų mažesnis nei advokatų profesinės organizacijos, pavyzdžiui, Aukščiausiosios advokatų tarybos nutarime nustatytas minimalus dydis.

34 Šiuo aspektu, kiek pateiktas klausimas susijęs su pagrindinėse bylose nagrinėjamų teisės nuostatų suderinamumu su SESV nuostatomis dėl laisvės teikti paslaugas, pažymėtina, kad šios nuostatos netaikomos situacijai, kurios visos aplinkybės susijusios tik su viena valstybe nare (2016 m. gruodžio 8 d. Sprendimo *Eurosaneamientos ir kt.*, C-532/15 ir C-538/15, EU:C:2016:932, 45 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

35 Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad konkretūs elementai, leidžiantys nustatyti ryšį tarp SESV straipsnių dėl laisvės teikti paslaugas, ir ginčo dalyko ar aplinkybių, kurių visi elementai susiję tik su viena valstybe nare, turi būti matomi iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą (2016 m. gruodžio 8 d. Sprendimo *Eurosaneamientos ir kt.*, C-532/15 ir C-538/15, EU:C:2016:932, 46 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

36 Taigi, esant tokiai situacijai, kurios visi elementai susiję tik su viena valstybe nare, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi nurodyti Teisingumo Teismui, kaip to reikalaujama Teisingumo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnyje, kodėl, nepaisant visiškai vidinio pobūdžio, jo nagrinėjamas ginčas turi sąsają su Sąjungos teisės nuostatomis, susijusiomis su pagrindinėmis

laisvėmis, dėl kurios prašomas prejudicinis išaiškinimas tampa būtinas šiai bylai išnagrinėti (2016 m. gruodžio 8 d. Sprendimo *Eurosaneamientos ir kt.*, C-532/15 ir C-538/15, EU:C:2016:932, 47 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

37 Nagrinėjamu atveju iš prašymų priimti prejudicinį sprendimą nematyti, kad pagrindinėse bylose būtų elementų, susijusių su šių ginčų šalimis arba šių šalių veiklos rūšimis, kurios nebūtų susijusios tik su Bulgarija. Be to, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nenurodo, kodėl, nepaisant visiškai vidinio pobūdžio, minėti ginčai turi sąsają su Sąjungos teisės nuostatomis, reglamentuojančiomis pagrindines laisves, dėl kurios prašomas prejudicinis išaiškinimas tampa būtinas šiems ginčams išnagrinėti.

38 Tokiomis aplinkybėmis reikia konstatuoti, kad prašymuose priimti prejudicinį sprendimą nenurodyta konkrečių elementų, leidžiančių tvirtinti, kad SESV 56 straipsnis gali būti taikomas pagrindinių bylų aplinkybėms.

39 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, reikia konstatuoti, kad ketvirtasis klausimas nepriimtinas.

Dėl pirmojo–trečiojo klausimų

40 Pirmuoju–trečiuoju klausimais prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar SESV 101 straipsnio 1 dalis, siejama su ESS 4 straipsnio 3 dalimi, turi būti aiškinama taip, kad jai prieštarauja nacionalinės teisės aktas, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį, viena vertus, advokatui ir jo klientui draudžiama susitarti dėl užmokesčio dydžio, kuris būtų mažesnis nei advokatų profesinės organizacijos, pavyzdžiui, Aukščiausiosios advokatų tarybos nutarime nustatytas minimalus dydis, antraip šis advokatas būtų traukiamas drausminėn atsakomybėn, ir, kita vertus, teismui draudžiama nurodyti atlyginti honorarą, mažesnį už tokį nustatytą minimalų dydį.

41 Iš suformuotos Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad nors SESV 101 straipsnis iš tikrųjų tiesiogiai susijęs tik su įmonių elgesiu, o ne su valstybių narių įstatymais ar kitais teisės aktais, siejant jį su ESS 4 straipsnio 3 dalimi, kurioje nustatyta Sąjungos ir valstybių narių pareiga bendradarbiauti, valstybės narės įpareigojamos nepriimti ar nepalikti galioti nuostatų, įskaitant įstatymus ir kitus teisės aktus, kuriomis gali būti panaikintas įmonėms taikytų konkurencijos taisyklių veiksmingas poveikis (2016 m. rugsėjo 21 d. Sprendimo *Etablissements Fr. Colruyt*, C-221/15, EU:C:2016:704, 43 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

42 SESV 101 straipsnis, siejamas su ESS 4 straipsnio 3 dalimi, pažeidžiamas, kai valstybė narė įtvirtina ar skatina sudaryti SESV 101 straipsniui prieštaraujančius susitarimus ar sustiprina tokių susitarimų poveikį arba panaikina savo pačios nustatyto reglamentavimo valstybinį pobūdį, priskirdama privatiems subjektams atsakomybę už sprendimus dėl ekonominės intervencijos (2016 m. rugsėjo 21 d. Sprendimo *Etablissements Fr. Colruyt*, C-221/15, EU:C:2016:704, 44 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

43 Taip nėra tuo atveju, kai tarifai nustatomi laikantis įstatyme apibrėžtų viešojo intereso kriterijų ir valdžios institucijos neperduoda tarifų tvirtinimo ar nustatymo įgaliojimų privatiems ūkio subjektams, net jei ūkio subjektų atstovai nebėra mažuma šiuos tarifus siūlančiame komitete (šiuo klausimu žr. 2014 m. rugsėjo 4 d. Sprendimo *API ir kt.*, C-184/13–C-187/13, C-194/13, C-195/13 ir C-208/13, EU:C:2014:2147, 31 punktą).

44 Pirma, dėl klausimo, ar pagrindinėse bylose nagrinėjamas teisės aktas įtvirtina arba skatina privačių ūkio subjektų susitarimą, reikia pažymėti, kad Advokatų aukščiausioji taryba sudaryta tik iš savo kolegų advokatų išrinktų advokatų.

45 Vis dėlto profesinės organizacijos patvirtintas tarifas gali būti valstybinio pobūdžio, be kita ko, kai šios organizacijos nariai yra nuo atitinkamų ūkio subjektų nepriklausomi ekspertai ir pagal įstatymą privalo nustatyti tarifus, atsižvelgdami ne tik į juos paskyrusių sektoriaus įmonių ar įmonių asociacijų interesus, bet ir į bendrąjį interesą, ir kitų sektorių įmonių ar atitinkamų paslaugų naudotojų interesus (2014 m. rugsėjo 4 d. Sprendimo *API ir kt.*, C-184/13–C-187/13, C-194/13, C-195/13 ir C-208/13, EU:C:2014:2147, 34 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

46 Siekiant užtikrinti, kad profesinės organizacijos nariai veiksmingai veiktų laikydamiesi bendrojo intereso, šio intereso kriterijai turi būti pakankamai tiksliai apibrėžti įstatyme, o valstybė turi vykdyti veiksmingą kontrolę ir turėti įgaliojimų priimti galutinį sprendimą (šiuo klausimu žr. 2014 m. rugsėjo 4 d. Sprendimo *API ir kt.*, C-184/13–C-187/13, C-194/13, C-195/13 ir C-208/13, EU:C:2014:2147, 41 punktą).

47 Nagrinėjamu atveju pagrindinėse bylose nagrinėjamame teisės akte nėra jokių konkrečių kriterijų, galinčių garantuoti, kad minimalūs advokato užmokesčio dydžiai, kaip antai nustatyti Aukščiausiosios advokatų tarybos, yra teisingi ir pagrįsti bendrojo intereso laikymusi. Konkrečiai kalbant, šiame teisės akte nėra nė vienos sąlygos, atitinkančios 2016 m. liepos 27 d. *Varhoven administrativen sad* (Aukščiausiasis administracinis teismas, Bulgarija) sprendime suformuluotus reikalavimus dėl, be kita ko, piliečių ir juridinių asmenų galimybės gauti kvalifikuota teisinę pagalbą ir dėl būtinybės užkirsti kelią bet kokiam teikiamų paslaugų kokybės pablogėjimo pavojui.

48 Antra, dėl klausimo, ar Bulgarijos viešosios valdžios institucijos perdavė privatiems ūkio subjektams turimus advokatų užmokesčio minimalių dydžių nustatymo įgaliojimus, iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad vienintelė viešosios valdžios institucijos atliekama Aukščiausiosios advokatų tarybos nutarimų, kuriais nustatomi šie minimalūs dydžiai, kontrolė yra *Varhoven administrativen sad* (Aukščiausiasis administracinis teismas) vykdoma kontrolė, apribota klausimo, ar šie nutarimai atitinka Bulgarijos Konstituciją ir įstatymus.

49 Iš to darytina išvada: kadangi nėra nuostatų, galinčių garantuoti, kad Aukščiausioji advokatų taryba elgiasi kaip viešosios valdžios atstovas, veikiantis bendrojo intereso tikslais dėl valstybės veiksmingos kontrolės ir įgaliojimų priimti galutinį sprendimą, profesinė organizacija, kaip antai Aukščiausioji advokatų taryba, turi būti laikoma įmonių asociacija, kaip ji suprantama pagal SESV 101 straipsnį, kai priima nutarimus, nustatančius minimalius advokato užmokesčio dydžius.

50 Be to, kad Sąjungos konkurencijos taisyklės būtų taikomos pagrindinėse bylose nagrinėjamam teisės aktui, reikia, kad jis galėtų riboti konkurenciją vidaus rinkoje (pagal analogiją žr. 2014 m. rugsėjo 4 d. Sprendimo *API ir kt.*, C-184/13–C-187/13, C-194/13, C-195/13 ir C-208/13, EU:C:2014:2147, 42 punktą).

51 Šiuo klausimu reikia konstatuoti, kad minimalių advokato užmokesčio dydžių, kurie privalomi pagal tokį nacionalinės teisės aktą, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, ir dėl kurių kiti teisinių paslaugų teikėjai negali nustatyti mažesnių nei šie dydžiai tarifų, nustatymas prilygsta horizontaliam privalomų mažiausių tarifų nustatymui (šiuo klausimu žr. 2014 m. rugsėjo 4 d. Sprendimo *API ir kt.*, C-184/13–C-187/13, C-194/13, C-195/13 ir C-208/13, EU:C:2014:2147, 43 punktą).

52 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, reikia konstatuoti, kad toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį, viena vertus, advokatui ir jo klientui draudžiama susitarti dėl užmokesčio dydžio, kuris būtų mažesnis nei advokatų profesinės organizacijos, pavyzdžiui, Aukščiausiosios advokatų tarybos nutarime nustatytas minimalus dydis, antraip šis advokatas būtų traukiamas drausminėn atsakomybėn, ir, kita vertus, teismui draudžiama nurodyti atlyginti honorarą, kuris yra mažesnis už tokį nustatytą minimalų dydį, gali apriboti konkurenciją vidaus rinkoje, kaip tai suprantama pagal SESV 101 straipsnio 1 dalį.

53 Vis dėlto reikia pažymėti, kad pagrindinėse bylose nagrinėjamam teisės aktui, pagal kurį įmonių asociacijos sprendimas, kurio tikslas ar poveikis yra konkurencijos ribojimas arba šalių ar vienos šalies veiksmų laisvės ribojimas, yra privalomas, nebūtinai taikomas SESV 101 straipsnio 1 dalyje, siejamoje su ESS 4 straipsnio 3 dalimi, nustatytas draudimas (2014 m. rugsėjo 4 d. Sprendimo *API ir kt.*, C-184/13–C-187/13, C-194/13, C-195/13 ir C-208/13, EU:C:2014:2147, 46 punktas).

54 Iš tiesų siekiant taikyti šias nuostatas nagrinėjamais atvejais pirmiausia reikia atsižvelgti į visas aplinkybes, kuriomis nagrinėjamas įmonių asociacijos sprendimas buvo priimtas ar sukelia padarinių, ir, konkrečiai kalbant, į jo tikslus. Vėliau reikia išnagrinėti, ar iš to atsirandantis ribojamasis konkurencijos poveikis yra neišvengiamai susijęs su minėtų tikslų siekimu (2002 m. vasario 19 d. Sprendimo *Wouters ir kt.*, C-309/99, EU:C:2002:98, 97 punktas; 2013 m. liepos 18 d. Sprendimo *Consiglio Nazionale dei Geologi*, C-136/12, EU:C:2013:489, 53 punktas ir 2014 m. rugsėjo 4 d. Sprendimo *API ir kt.*, C-184/13–C-187/13, C-194/13, C-195/13 ir C-208/13, EU:C:2014:2147, 47 punktas).

55 Šiomis aplinkybėmis svarbu patikrinti, ar pagrindinėse bylose nagrinėjamose normose įtvirtinti apribojimai neviršija to, kas yra būtina, norint užtikrinti, kad būtų įgyvendinti teisėti tikslai (2006 m. liepos 18 d. Sprendimo *Meca-Medina ir Majcen / Komisija*, C-519/04 P, EU:C:2006:492, 47 punktas; 2013 m. liepos 18 d. Sprendimo *Consiglio Nazionale dei Geologi*, C-136/12, EU:C:2013:489, 54 punktas ir 2014 m. rugsėjo 4 d. Sprendimo *API ir kt.*, C-184/13–C-187/13, C-194/13, C-195/13 ir C-208/13, EU:C:2014:2147, 48 punktas).

56 Vis dėlto iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad jis negali įvertinti, ar toks teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį advokatui ir jo klientui draudžiama susitarti dėl užmokesčio, mažesnio už advokatų profesinės organizacijos, pavyzdžiui, Aukščiausiosios advokatų tarybos nutarimu nustatytą minimalų dydį, gali būti laikomas būtinu siekiant įgyvendinti teisėtą tikslą.

57 Atsižvelgdamas į visas aplinkybes, kuriomis Aukščiausiosios advokatų tarybos nutarimas priimtas ar sukelia padarinių, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar, atsižvelgiant į visas jo žinomas svarbias aplinkybes, pagrindinėse byloje nagrinėjamus apribojimus nustatančios normos gali būti laikomos būtinomis siekiant įgyvendinti šį tikslą.

58 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį–trečiąjį klausimus reikia atsakyti taip: SESV 101 straipsnio 1 dalis, siejama su ESS 4 straipsnio 3 dalimi, turi būti aiškinama taip, jog toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį, viena vertus, advokatui ir jo klientui draudžiama susitarti dėl užmokesčio dydžio, mažesnio nei advokatų profesinės organizacijos, pavyzdžiui, Aukščiausiosios advokatų tarybos nutarime nustatytas minimalus dydis, antraip šis advokatas būtų traukiamas drausminėn atsakomybėn, ir, kita vertus, teismui draudžiama nurodyti atlyginti honorarą, kuris yra mažesnis už tokį nustatytą minimalų dydį, gali apriboti konkurenciją vidaus rinkoje, kaip tai suprantama pagal SESV 101 straipsnio 1 dalį. Prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar atsižvelgiant į konkrečią taikymo tvarką toks teisės aktas iš tikrųjų atitinka teisėtus tikslus ir ar jame nustatyti apribojimai neviršija to, kas būtina užtikrinant šių teisėtų tikslų įgyvendinimą.

Dėl penktojo ir šeštojo klausimų

59 Penktuoju ir šeštuoju klausimais prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar SESV 101 straipsnio 1 dalį, siejamą su ESS 4 straipsnio 3 dalimi ir Direktyva 77/249, reikia aiškinti taip, kad jai prieštarauja toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį nacionalinis teismas priteisia juridiniams asmenims ir individualiems verslininkams advokato užmokestį, jeigu juos gynė juriskonsultas.

60 Šiuo klausimu pakanka konstatuoti, kad šio teisės akto negalima laikyti įtvirtinančiu ar skatinančiu SESV 101 straipsniui prieštaraujančių susitarimų sudarymą arba stiprinančiu tokių susitarimų poveikį.

61 Taigi SESV 101 straipsnio 1 daliai neprieštarauja toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį nacionalinis teismas priteisia juridiniams asmenims ir individualiems verslininkams advokato užmokestį, jeigu juos gynė jurisconsultas.

62 Be to, kadangi Direktyvoje 77/249 nėra nė vienos nuostatos, reglamentuojančios teismo priteisiamą teisinių paslaugų atlyginimą, darytina išvada, kad minėtas nacionalinės teisės aktas nepatenka ir į Direktyvos 77/249 taikymo sritį.

63 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į penktąjį ir šeštąjį klausimus reikia atsakyti taip: SESV 101 straipsnio 1 dalį, siejamą su ESS 4 straipsnio 3 dalimi ir Direktyva 77/249, reikia aiškinti taip, kad jai neprieštarauja toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį nacionalinis teismas priteisia juridiniams asmenims ir individualiems verslininkams advokato užmokestį, jeigu juos gynė jurisconsultas.

Dėl septintojo klausimo

64 Septintuoju klausimu prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Direktyva 2006/112 turi būti aiškinama taip, kad jai prieštarauja toks nacionalinis teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį PVM laikomas įregistruotų advokatų užmokesčio dalimi ir dėl to toks užmokestis du kartus apmokestinamas PVM.

65 Pagal Direktyvos 2006/112 78 straipsnio pirmos pastraipos a punktą apmokestinamoji vertė apima, be kita ko, mokesčius, muitus ir rinkliavas, išskyrus patį PVM.

66 Svarbu priminti, kad pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją bendrai PVM sistemai būdingas mokesčių neutralumo principas draudžia apmokestinamojo asmens verslo veiklą apmokestinti du kartus (šiuo klausimu žr. 2009 m. balandžio 23 d. Sprendimo *Puffer*, C-460/07, EU:C:2009:254, 46 punktą ir 2012 m. kovo 22 d. Sprendimo *Klub*, C-153/11, EU:C:2012:163, 42 punktą).

67 Šiuo atveju, kadangi prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tokiame prašyme, pateiktame byloje C-427/16, konstatavo, kad dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo nacionalinės teisės akto advokato užmokestis du kartus apmokestinamas PVM, tokio pobūdžio teisės aktas neatitinka nei Direktyvos 2006/112 78 straipsnio pirmos pastraipos a punkto, nei bendrai PVM sistemai būdingo mokesčių neutralumo principo.

68 Šiomis aplinkybėmis į septintąjį klausimą reikia atsakyti, kad PVM direktyvos 78 straipsnio pirmos pastraipos a punktas turi būti aiškinamas taip, kad jam prieštarauja toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį PVM laikomas įregistruotų advokatų užmokesčio dalimi, jeigu dėl to toks užmokestis du kartus apmokestinamas PVM.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

69 Kadangi šis procesas pagrindinių bylų šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

1. **SESV 101 straipsnio 1 dalis, siejama su ESS 4 straipsnio 3 dalimi, turi būti aiškinama taip, jog toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį, viena vertus, advokatui ir jo klientui draudžiama susitarti dėl užmokesčio dydžio, mažesnio nei advokatų profesinės organizacijos, pavyzdžiui, *Vissh advokatski savet* (Aukščiausioji advokatų taryba, Bulgarija) nutarime nustatytas minimalus dydis, antraip šis advokatas būtų traukiamas drausminėn atsakomybėn, ir, kita vertus, teismui draudžiama nurodyti atlyginti honorarą, kuris yra mažesnis už tokį nustatytą minimalų dydį, gali apriboti konkurenciją vidaus rinkoje, kaip tai suprantama pagal SESV 101 straipsnio 1 dalį. Prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar atsižvelgiant į konkrečią taikymo tvarką toks teisės aktas iš tikrųjų atitinka teisėtus tikslus ir ar jame nustatyti apribojimai neviršija to, kas būtina užtikrinant šių teisėtų tikslų įgyvendinimą.**

2. **SESV 101 straipsnio 1 dalį, siejamą su ESS 4 straipsnio 3 dalimi ir 1977 m. kovo 22 d. Komisijos [Tarybos] direktyva 77/249/EEB[,] skirta padėti teisininkams [advokatams] veiksmingai naudotis laisve teikti paslaugas, reikia aiškinti taip, kad jai neprieštarauja toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį nacionalinis teismas priteisia juridiniams asmenims ir individualiems verslininkams advokato užmokestį, jeigu juos gynė juriskonsultas.**

3. **2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos 78 straipsnio pirmos pastraipos a punktas turi būti aiškinamas taip, kad jam prieštarauja toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėse bylose, pagal kurį pridėtinės vertės mokestis laikomas įregistruotų advokatų užmokesčio dalimi, jeigu dėl to toks užmokestis du kartus apmokestinamas pridėtinės vertės mokesčiu.**

Parašai.